

Het bijbelse kernwoord zuurdeeg

I. HET OUDE TESTAMENT

Onderstaande gegevens zijn verzameld uit Gesenius' Hebr. und Aram. Handwörterbuch; 16^e Aufl. 1915 en Abr. Trommius, Nederlandse concordantie (6^e herz.dr.). Zie onder I.A.a. Het Hebreeuwse woord voor zuurdeeg is: **שָׂאֵר**; het Griekse woord is ζύμη (Lat. *Fermentum*).

שָׂאֵר (v. שָׂאֵר; nh. שָׂאֵר, שָׂאֵר, j.-a. שָׂאֵר), m. —
Sauerteig Ex 12 15. 19. 13 7. Lv 2 11. Dt 16 4.†

Zuurdeeg (Eng. leaven)

I.A.a. Betekenis van de tekstgegevens

- * Ex.12:15, 19; 13:7; Deut.16:4 : instelling pascha/feest van de ongezuurde broden
- * Lev.2:11 (geen spijsoffer mag met desem gemaakt worden).

I.A.b Samenvatting + toepassing

Uit ISBE (E-sword) en Easten Bible Dictionary (Bible Works), s.v. leaven.

1. Over ongezuurde broden. De voorvaderen van de Hebreeën/ nomaden (zoals de nomaden ook vandaag) maakten hun brood vermoedelijk zonder zuurdeeg. Later kwam het zuurdeeg in gebruik. Het bestond uit een stuk gegist/ zuur geworden deeg, overgehouden van een eerder brooddeeg. Het werd ondergedompeld in water in de trog vóór het meel werd toegevoegd, of werd gestopt in het deeg. 'Het woord zuurdeeg is afgeleid van een werkwoord dat betekent: koken, zieden, doordringende gisting.

2. Ter gelegenheid van de uittocht uit Egypte heeft de Heere het paasfeest annex het feest van de ongezuurde broden [Hebr. mazzoth; Ex.12:8] aan Israël bevolen blijvend te vieren. Van de eerste van de zeven dagen van het feest (de 15^e van de eerste maand, Abib) moest alle zuurdeeg weggedaan zijn uit de huizen. Zie Ex.12 :15-20. Zuurdeeg/ gist was een symbool van een proces van verrotting en bederf. Die grote schoonmaak was derhalve ook een oproep aan Israël om zich met heel hun huis te reinigen van de zonde. Alleen zo (als een Gode geheiligd volk) kon Israël het feest van Gods verlossingsdaad van de Exodus recht vieren. Zie hierover ook het onder NT genoemde bij de behandeling van 1 Kor.5:1vv.

Ook bij de Rabbijnen symboliseerde het zuurdeeg het kwaad. ¹ Zo reeds Plutarchus. ²

3. Op het altaar des Heeren waren alleen 'cakes', gemaakt van meel zonder zuurdeeg toegestaan als vuuroffer; wat ervan overbleef was voor de priesters (mazzoth; Lev. 2:1vv; vgl. Lev. 7:12; 8:2; Num.6:15). Hierop waren twee uitzonderingen: Lev. 7:13; 23:17; vgl. Amos 4:5.³ In Lev.7:13 wordt gezegd, dat naast het lofoffer van ongezuurd brood (vs.12) er ook koeken van gedesemd brood als hefoffer mochten zijn om te eten bij een offermaaltijd.

¹ Vgl. Talmoed, Berakhoth, 17a

² In de commentaar van Keil-Delitzsch lezen we bij Ex.12:15: 'The mazzoth, or unleavened loaves, were symbolical of the new life, as cleansed from the leaven of a sinful nature. But if the eating of mazzoth was to shadow forth the new life into which Israel was transferred, any one who ate leavened bread at the feast would renounce this new life, and was therefore to be cut off from Israel, i.e., "from the congregation of Israel" (Exo_12:19).

En in Lev.23:17 gaat het om gezuurde broden als een eerstelingenoffer van de nieuwe oogst t.g.v. het Pinksterfeest, door de priesters te eten. ‘Deze broden waren bereid van gezuurd deeg; het was het dagelijks brood van het volk dat aan de Heere geofferd werd, Die de oogst had gezegend, als een dankoffer voor Zijn zegen. Zij werden daarom slechts symbolisch aan de Heere gegeven door ze te bewegen en waren dan bestemd voor de priesters (Lev. 23:20).’ Zo Keil-Delitzsch in hun commentaar op Lev.23:17.

II. HET NIEUWE TESTAMENT

II.A.a Tekstgegevens/ korte omschrijvingen (o.a.volgens Trommius)

- Het koninkrijk der hemelen is gelijk aan een zuurdesem (Matth. 13:33)
- Want u voor de zuurdesem van de Farizeën (Matth. 16:6, 11, 12; Luk.12:1)
- Gelijk aan een zuurdesem, welke een vrouw nam (Luk.13:21)
- Een weinig zuurdesem maakt het gehele deeg zuur (1 Kor. 5 : 6)
- Zuivert dan den ouden zuurdesem uit (1 Kor. 5 : 7)
- Feest houden, niet in de oude zuurdesem noch in de zuurdesem der kwaadheid (1 Kor.5:8)
- Een weinig zuurdesem verzuurt het gehele deeg (Gal.5:8)

II.A.b Samenvatting + toepassing

Uit ISBE (E-sword) en Easten Bible Dictionary (Bible Works), s.v. leaven.

1. Het figuurlijk gebruik van zuurdeeg is in het NT, zoals bij de Rabbijnen, een aanduiding van iets dat bederft of van iets dat bedorven is. Vgl. Matth.16:6vv; Mark. 8:15v; Luk. 12:1. Zie ook 1 Kor. 5:6vv; Gal. 5:9 (een weinig zuurdeeg verzuurt het gehele deeg).

Als Jezus in Matth.13:33, Luk.13:21 de gelijkenis van het zuurdeeg uitspreekt, doelt Hij evenwel op de verborgen, stille, geheimvolle, maar ook alles doordringende, zich verspreidende en transformerende werking van het zuurdeeg in het deeg. ‘Het illustreert de groei van het Koninkrijk der hemelen, zowel in het hart persoonlijk als in de wereld’ (zo Easten Bible Dictionary).

2. In de gelijkenis van het zuurdeeg (Matth.13:33; Luk. 13:31) in het zgn. gelijkenissenhoofdstuk van Matth.13 vertelt Jezus twee kleine gelijkenissen die sprekend op elkaar gelijken: de gelijkenis van het kleinste van alle zaden, het mosterdzaad en die van het zuurdeeg/ gist. Over de laatste gaan we nu een ogenblik met elkaar nadenken. Het gaat over een vrouw die brood bakt. Zij heeft koren fijngemalen, maakt daar deeg van door water en

³ ‘Zuurdeeg en honig zijn beeld van het bederf door de zonde. De Schrift biedt geen argumenten, om beide op bepaalde zonden te betrekken en het zuurdeeg b.v. te nemen in de zin van opgeblazenheid, hoogmoed, de honig als beeld van het genot, de deliciae carnis (zie KEIL Arch 2 blz. 215). Am. 4 : 6 is niet in strijd met het hier gegeven verbod..Zie ook Ezech. 16 19. Dit verbod is, evenals het in vs 13 gegevene gebod van zout, van algemene strekking: het geldt alle spijsoffers....Het mag volstrekt niet. Jahwe vraagt een rein spijsoffer, cf.. Mal. 1 : 11.’Aldus dr. W. H. Gispen, *Het boek Leviticus*; Kampen 1950 (Commentaar op het Oude Testament); blz.57.

zout toe te voegen. Maar dan moet er nog iets gebeuren. Zij neemt een stuk deeg van gisteren dat inmiddels zuur geworden is en kneedt dat door het beslag heen. Dat zuurdeeg dat werkt als een soort gist doet het deeg weldra rijzen. Het doortrekt heel het deeg en maakt het brood straks luchtig en smaakvol.

Daarna kunnen de ronde koeken op de vurig gemaakte steenoven worden gelegd en gebakken.⁴

Ziedaar het beeld dat Jezus gebruikt in Zijn gelijkenis van het zuurdeeg. Hij gebruikt dit beeld om er een bepaald facet van het Koninkrijk der hemelen (= het Koninkrijk van God) mee aan te duiden. Het zuurdeeg was bij het volk Israël het beeld van het slechte en onzuivere. Maar in de gelijkenis van Jezus over het zuurdeeg, wordt het zuurdeeg in positieve zin genoemd. Het Koninkrijk van God werkt als een zuurdeeg dat door alles heentrekt.⁵

Deze gelijkenis is wel genoemd een tweelingzuster van de gelijkenis van het mosterdzaad. Die twee gelijkenissen lijken als twee druppels water op elkaar. En toch zijn er verschillen. Het overeenkomstige in beide gelijkenissen is: het kleine, ogenschijnlijk onbeduidende begin met daartegenover de geweldige uitkomst. Een mosterdzaadje is klein, valt in de aarde en groeit op, totdat het een struik is geworden (het grootste van alle struikgewassen) waarin de vogels nestelen. Zo ook: een stukje zuurdeeg: men kan het gemakkelijk in de holte van de hand verbergen. Maar als het eenmaal in het deeg is gedaan, heeft het een enorme dieptewerking; het trekt door heel dat deeg heen, zelfs als dat een deeg is van drie maten meel (= ruim 40 liter).

In de gelijkenis van het mosterdaad gaat het om de geweldige uitbreiding van het Koninkrijk van God, van de invloedrijke Persoon en het wereldveroverende effect van Christus Jezus. Dat Koninkrijk neemt toe in breedte, grootte en hoogte. Het strekt zich tenslotte over heel de wereld uit. Maar in de gelijkenis van het zuurdeeg gaat het veel meer om de dieptewerking van het Koninkrijk der hemelen, de verborgen, moeilijk waarneembare, stille en niet te stuiten kracht, waarmee het zich doorzet in de harten en levens van mensen en in heel de wereld.

Deze intensieve werking van het Koninkrijk van God staat in de gelijkenis van het zuurdeeg op de voorgrond. Al lijkt alles hopeloos en zonder resultaat in de wereld, toch gaat het met het Koninkrijk der hemelen nog steeds, zoals met het zuurdeeg in deze gelijkenis. Het werkt, het werkt door, ook al zien we ervan weinig of niets en al lijkt dat Koninkrijk onaanzienlijk en onbetekenend.

Het gaat met dat Koninkrijk zoals het ging met de Koning van dat rijk, Jezus. Het begon in een Kind in de kribbe. Het eindigt met: Het is volbracht van de Man van smarten aan het kruis. Hem is gegeven alle macht in hemel en op aarde. En zo is het ook in de uit- en doorwerking van Gods Koninkrijk in het mensenhart en leven. Het begint met een zucht en

⁴ De grote oven (voor het bakken van veel broden) is een rond stenen vat van ongeveer een meter hoog, in de vorm van een bijenkorf. Aan de onderzijde zit een deurtje, net als bij ons aan de kachel. De bovenkant is open. Hier stookt men het vuur in de oven; men vult deze met brandstof, en steekt die door het deurtje heen aan. De koeken worden buiten op de wand geplakt. Er kunnen er heel wat op! Onder het bakken kan men doorgaan met stoken, en ook gemakkelijk zien, of de broden klaar zijn; ze zitten immers aan de buitenkant'. Aldus G. A. Aldus en L. Snoek, *In het land van de Bijbel* (hoe het er is en hoe het er was); den Haag, 7^e druk 1946; blz.86.

⁵ Joh.Coccejus (begin 17^e eeuw) vatte het beeld van het zuurdeeg ook in onze gelijkenis in negatieve zin op; = de zonden en dwalingen die na Jezus Christus de zichtbare kerk gingen doordringen. Zie verder in mijn website onder homiletica NT de preek over Matth.13:33.

een stil gebed. Het loopt uit op een lofzang op de vrije genade, aan zondaren bewezen. Wij worden door Gods Geest omgeploegd, naakt uitgekleeft. Maar de genade, overvloeiende voor de grootste der zondaren (Bunyan) roemt tenslotte in vrije gunst alleen. Als de genade van de bekering in ons gaat werken, worden wij wel tegen wil en dank getrokken uit het verderf, zoals een varken dat een veewagen wordt ingesjord. Maar we worden tegelijk als een schaap dat onder de zachte drang van een herder de ingang van een weiland binnengelokt wordt.

En tenslotte moeten we ook niet vergeten, dat het zuurdeeg een totale alles doordringende uitwerking heeft. De vrouw uit de gelijkenis wacht op die totale uitwerking. En wij moeten dat ook doen. Er is geen terrein op aarde waar Christus niet Heer' en Meester is. In ons gezin, op school, in de kantine en waar niet al zullen wij voor de Heere en Zijn eer en de onderhouding van Gods geboden opkomen en uitkomen. Want het draait weliswaar in ons zondaarsbestaan om de rechtvaardiging, maar het gaan om de heiliging van heel ons leven. Daar moet het ons om gaan. Gods gerechtigheid moet in heel ons bestaan gestalte krijgen.

3. De zuurdesem is in het NT vervolgens ook een beeld van iets dat bederft/ bedorven is. Jezus zei dit van de leer van de Farizeën en Sadduceën (Matth.16:6vv; Luk. 12:1). Geheel anders dan in de genoemde gelijkenis komt het zuurdeeg ook in de Bijbel voor als een aanduiding van een kwade invloed die er van iemand en van zijn leer kan uitgaan. De Heere Jezus heeft in dit verband uitdrukkelijk gewaarschuwd tegen wat de mensen op de school van de Joodse leidlieden leerden. En wat was daarin dan zo verkeerd? Wat was het slechte daarin?

Heeft de Heiland niet zelf op die vraag een antwoord gegeven? Hij noemde het: geveinsdheid (hypocrisie). Wat er uit hun mond en handen kwam, was niet in overeenstemming met wat er leefde in hun hart. Zij legden de mensen lasten op, zwaar om te dragen, maar gedroegen zich er zelf niet naar. Ook konden de mensen nooit hun levensbestemming bereiken, door die lasten te dragen. Met uitwendige vroomheid bedriegt de mens alleen maar zichzelf. Hoe diep zit dit kwaad in ons aller hart.

4. Dit alles kan ook gemakkelijk samen opgaan met een goddeloze levenswandel. Lezen we daarover nog maar eens wat de apostel Paulus schrijft in 1 Kor.5:1vv. Daar schrijft hij over het Pascha dat voor ons geslacht is, namelijk Christus. En dat om blijvend te gedenken aan onze exodus uit het slavenhuis van de zonde. Maar die viering van ons Paasfeest moet ook voor ons verbonden zijn met het feest van de ongezuurde broden. Net als bij Israël. Dat wil zeggen: het zuurdeeg moet de deur uit. Er moet een grote schoonmaak komen. Er dient radicaal afgerekend te worden met het zondeleven.

In Korinthe was er een gemeentelid dat het bestond om met zijn stiefmoeder (de vrouw van zijn vader) seksuele gemeenschap te hebben. Paulus roept ertoe op om daar absoluut een eind aan te maken. Paulus wil de gemeente onomwonden duidelijk gemaakt hebben, dat die man van zijn dwaalweg terug moet keren. Hem wordt de toegang tot het heil ontzegd, zolang hij in die zonde blijft leven.

5. Tenslotte. In Gal.5:9 gebruikt de apostel Paulus ook het beeld van het zuurdeeg om er iets verderfelijks mee aan te duiden. 'Een weinig zuurdesem verzuurt het gehele deeg' (Gal. 5:9). Het zuurdeeg in de Bijbel is ook het symbool van het verkeerde en zondige in leer en leven. Welnu, de geringste afwijking van het Evangelie van vrije genade kan als zuurdeeg door heel het gemeentelven en het geloofsleven heentrekken.

Een snufje wettisch leven kan als een klontje zuurdeeg zijn. Dan is het: 'Ik heb gejaagd al jaren lang om goed en vroom te leven...'. En stilletjes houden wij dan daarmee onze stand op voor God. Maar net zo min als de Joden bij de viering van het Pascha het zuurdeeg - herinnering aan het oude (slaven)bestaan - in hun huizen mochten tolereren, net zomin moet u één klontje zuurdeeg van uw oude slavenleven dulden. Want dat 'weinigje' oud deeg zal uw nieuw geworden leven tot op de bodem bederven. 'Kleine oorzaken hebben grote gevolgen.' Wees op uw qui-vive.⁶

Een andere gelijkenis sprak Hij tot hen, zeggende:

Het Koninkrijk der hemelen is gelijk aan een zuurdesem, welke een vrouw nam en verborg die in drie maten meel, totdat het geheel gezuurd was (Matth.13:33)

⁶ In deze voordracht is gebruik gemaakt van 1. Gesenius' *Hebr. und Aram. Handwörterbuch*; 16^e Aufl. 1915, s.v. **שֵׂאֵר** zuurdeeg; 2. Trommius' *concordantie*, s.v. zuurdesem/ **ζυμη** 3. Woordenboek ISBE = Internat. Standard Bible Encyclopedie in E-sword, s.v. leaven 4. Easten Bible Dictionary (Bible Works), s.v. leaven; 5. E-sword (comm. M. Henri/ Keil-Delitzsch); 6. dr. W. H. Gispen, *Het boek Leviticus*; Kampen 1950 (Commentaar op het Oude Testament); 7. Robertson's Word Pictures in Bible Works ad teksten NT; 8. G. A. Aldus en L. Snoek, *In het land van de Bijbel* (hoe het er is en hoe het er was); den Haag, 7^e druk 1946.